

De performer

Richard Sennett, 2024, Nederlandse vertaling door Huub Stegeman, 2025

Door Arie Jaap Warnaar

In de essays behandelt Sennett verschillende thema's, waarbij hij de oude oorsprong van podium, openbare ruimte en spelers, koppelt aan hedendaagse toepassingen. Daarbij is een uitspraak van Stravinsky over veranderlijkheid mooi paradoxaal, omdat juist hij de essentiële, duurzame klassieke vormen wilde doen herleven. Stravinsky schrijft in een dagboek aantekening uit 1917 op 35 jarige leeftijd (hij werd bijna negentig) het volgende:

“Hoe komt het dat er in mij van jaar tot jaar veranderingen kunnen plaatsvinden... Als gevolg van de voortdurende en vitale honger van de mens naar verandering – terwijl zulke verschijnselen in de kunst aanleiding vormen voor verwijten? Constante, onveranderlijke toewijding (formalisme) is waardeloos... Niet vruchtbaar.”

Hoofdstuk 13 gaat over ‘de artiest vindt uit’ en daarin wordt duidelijk dat herscheppen elke keer weer de nataliteit kenmerkt van de ware kunst.

In hoofdstuk 14 wordt onder meer de mars naar Washington for Jobs en Freedom in 1963 behandeld, informatief om te lezen hoe choreografie en inhoud samen valt met de beroemde rede van Martin Luther King

Bij een thema als het cliché blijkt dat mensen al vrij vroeg in het beschavingsproces hebben ingezien dat het onderscheid tussen het theater en de wereld verwaarloosbaar is. Beschaving is niet het eind van de performance, maar is zelf eerst en vooral een performance.

Bij een thema als performance en deelname van de toeschouwer zegt hij over de performance van Joseph Beuys dat die wel geëngageerde kunst maakt en dat weet over te brengen maar hij staat niet toe dat de bezoeker deelnemer wordt van zijn kunst. Sennett maakt ook onderscheid tussen hen die dezelfde performance zo precies mogelijk moeten herhalen en hen die dat niet of minder hoeven te doen. Tegenover de prins van Machiavelli stelt hij Trump die in zijn eigen fantasieën lijkt te geloven en slechts in staat is één rol te spelen. Speelsheid versus starheid.

Sprezzatura is een begrip uit de Renaissance dat staat voor het vermogen moeilijke dingen schijnbaar zonder inspanning, dus ook met een zekere onopdringerige lichtheid, te doen. Een van de redenen waarom links heeft gefaald, aldus Sennett, is dat ze Trump te serieus heeft genomen en daarbij de maatschappelijke omstandigheden over het hoofd zag. ‘We hadden alles veel koeler moeten analyseren. Waar we hier mee te maken hebben is fascisme, maar het werkelijke probleem is dat het om een democratisch fascisme gaat.’

Een ander belangrijk actueel thema is *‘the willing of disbelief’*. De dichter Samuel Taylor Coleridge markeerde die uitdrukking omdat hij vond dat mensen moesten geloven in religieuze waarheden die niet bewezen of weerlegd kunnen worden. Religie vereist de gewillige opschorting van het ongeloof. Daarbij was Coleridge vooral bevreesd dat door de wetenschap het religieuze geloof zou uithollen en dat dat nieuwe ongeloof zich zou verspreiden naar de kunsten, waardoor de verbeeldingskracht van mensen wordt aangetast.

Het laatste essay wat ik eruit haal is dat van de psychologie van de massa. Gustave Le Bon schreef einde vorige eeuw dat in elke menigte een gewelddadige meute bestond. De combinatie met de wil om het ongeloof op te schorten geeft dat mensen samen wreedheden begaan die ze in hun uppie nooit zouden doen. Nietzsche zei het al: Waanzin is zeldzaam in het individu, maar gemeengoed in groepen. Volgens Elias Canetti waren de kleinburgerlijke Weners in de Nazi tijd door de theatrale gebaren van salueren, juichen en marcheren in monsters veranderd. Daarbij geeft Artaud nog aan het geweld het idee van de verlossing. Zelf refereer ik hierbij aan de ‘geboorte van de Tragedie’ van Nietzsche waar de woeste en Dionysische reactie een vorm van troost produceert.